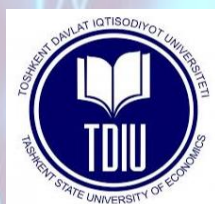

**ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKACISI OLIY VA ЎRTA MAHSUS TABLIM
VAZIRLIGI
MINISTERTVO VYSHEGO I SREDNEGO SPECIALNOGO
OBRAZOVANIYA RESPUBLIKI UZBEKISTAN**

**TASHKENTSKIY GOSUDARSTVENNIY EKONOMICHSKIY
UNIVERSITET**

TOHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

**ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА
МЕНЕЖМЕНТ ВА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВНИНГ АҲАМИЯТИ**

халқаро илмий-амалий конференцияси маъруза тезислари тўплами

**Ўзбекистон, Тошкент ш.,
2020 йил 20 май**

*У.Х. Эльбусинова, катта ўқитувчи,
С.Т. Турғунбоев, магистрант,
ТДИУ*

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ КРЕДИТ ОПЕРАЦИЯЛАРИНИ БОШҚАРИШДА БАНК ИНФРАТУЗИЛМАСИНИНГ ЎРНИ

Маълумки, бутун дунёда кенг тарқалаётган “коронавирус” билан боғлиқ вазият жаҳон иқтисодиётига турли даражада таъсир кўрсатиши кутилмоқда. Жаҳон банки «COVID-19 га қарши кураш» номи остида Европа ва Марказий Осиё давлатлари иқтисодиётига оид янги ҳисоботини тақдим этди. Унга кўра, пандемия шароитида Ўзбекистоннинг ялпи ички маҳсулоти ўсиши кескин қисқариб, 2020 йилда 1,6 фоизни ташкил этиши прогноз қилинган. Таъкидланишича, мамлакатда иқтисодий ҳолати энг ёмон аҳоли қатлами даромадлари 50 фоиздан ортиқроққа камайиб кетиши мумкин [2].

Қайд этиш керак, ЯИМ ўсишининг 1,6 фоизлик прогнози реалликка кўчган тақдирда, бу Ўзбекистон иқтисодиёти учун 1995 йилдан кейинги энг паст ўсиш кўрсаткичи бўлади.

“Шу боис иқтисодиётда ҳисоб-китоб қилинаётган йўқотишлар ўрнини қоплаш учун захира яратиш ва макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш ҳукуматнинг асосий вазифаси бўлиши зарур”, – деб таъкидлади мамлакатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёев [1].

Юқоридаги ҳолатлар тижорат банклари инфратузилмасини ўрганиш ҳозирги босқичга мос банк инфратузилмасини яратиш ва банк активларини бошқаришни такомиллаштириш муаммоларини ўрганишни тақозо этади.

Умуман олганда, банк инфратузилмаси турли хилдаги корхоналарни, яъни банкларнинг самарали фаолиятини таъминлайдиган агентликлар ва хизмат кўрсатувчи тузилмалар мажмуасини ўз ичига олади.

Кенгроқ маънода банк инфратузилмаси ўзаро бир-бири билан узвий боғлиқ бўлган муассасалар тизими бўлиб, улар, ўз навбатида, миллий банк тизимининг кичик тизимлари сифатида жисмоний ва юридик шахслар ҳамда давлатнинг банк хизматларига бўлган эҳтиёжларини ўз вақтида қондирилишини таъминлайди.

Маълумки, замонавий банк фаолияти зарур инфратузилмани яратиш билан узвий боғлиқ. Юртимизда “Кредит ахбороти алмашинуви тўғрисида”ги ҳамда “Гаров реестри тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси қонунлари банк тизими барқарорлигини таъминлаш ва салоҳиятини оширишда муҳим омил бўлмоқда. Мазкур қонунлар талабидан келиб чиқиб, Ўзбекистон Банклари ассоциацияси қошида “Кредит-ахборот таҳлилий маркази” кредит бюроси ҳамда Марказий банк ҳузурида “Гаров реестри” давлат унитар корхонаси ташкил этилди.

Ҳозирги шароитда молия-кредит тизимининг, жумладан, тижорат банкларининг энг муҳим вазифаси кўп ҳолларда мамлакат миқёсида етарли кредит қобилиятига эга бўлмаган аҳоли ва хўжалик юритувчи субъектларнинг банк хизматларига эҳтиёжини қондиришга қаратилган банк хизматларини

таъминлашдан иборат бўлиб қолмоқда. Бироқ бу вазифа ўзида етарлича маблағларга эга бўлмаган ҳудудларнинг ички потенциали, айниқса, қишлоқ аҳоли пунктлари даражасида айрим банклар учун қилган харажатларнинг қопланишига ёки камида қўшимча даромадлар олишларини маҳрум қилиб қўймоқда.

Бу банк инфратузилмасига таъсир кўрсатадиган омилларни баҳолашни, яъни улар фаолиятини башорат қилиш, банк инфратузилмасининг ривожланишига тўсқинлик қилаётган ёки рағбатлантирувчи сабабларни аниқлаш, банк бизнесининг инфратузилмасини оптималлаштириш ва самарадорлигини ошириш бўйича асосий чора-тадбирларни белгилаш зарурлигини англатади.

Банк инфратузилмасига таъсир кўрсатадиган барча омиллар икки гуруҳга бўлинади: анъанавий тарзда макродаражадаги омилларга 5 та омил (табiiй, сиёсий ва ҳуқуқий, ижтимоий-маданий, технологик, иқтисодий) ва мезодаражадаги омиллар, жумладан, банк тармоғи инфратузилмаси билан бевосита боғлиқ бўлган омиллар киради.

Шубҳасиз, макроиқтисодий омилларнинг ижобий таъсири остида бўлса-да, банк инфратузилмасининг ривожланиши, асосан, салбий омил ёки тармоқ омилларининг таъсири позитивлиги билан белгиланади.

Бу эса ўз навбатида, республикамизда нафақат банк инфратузилмасининг кенгайиб боришига, балки улар ўртасидаги рақобат муҳитининг кучайиши ҳамда банк хизмат турлари сифати ва кўламининг яхшиланишига ҳам хизмат қилмоқда.

Сўнгги йилларда мамлакатимиз тижорат банкларининг жами активлари ҳажмида пасайиш ҳолати кузатилган. Банк активларининг ялпи ички маҳсулотдаги нисбати 55,1 фоиздан 53,3 фоизга тушган, бироқ банкларининг иқтисодиёт реал секторига йўналтирилган кредит қўйилмаларининг умумий қиймати эса 1,9 баробарга кўпайди ва бу ҳолат банк тизимининг иқтисодий ўсишни рағбатлантиришдаги ролининг тобора ошиб бораётганлигини кўрсатмоқда.

Тижорат банклари активларининг умумий суммаси ҳам 2020 йил 1 январь ҳолатига кўра, 2018 йилдагига нисбатан 1,6 баробарга ошиб қарийб 272,7 трлн. сўмни ташкил этди [3]. Демак, банклар фақат кредит қўйилмалари жойлаштиришдан бошқа йўналишларга ўз маблағларини сарфлаш бўйича ҳам амалий ишларни бошлаганлигидан дарак беради.

Шу билан бирга, ўзгаришларга бой бўлган жорий ҳолат банклар томонидан кредитларни реструктуризация қилиш зарурлигини келтириб чиқармоқда. Шунини айтиш лозимки, мамлакатимизда коронавирус пандемияси даврида аҳоли, иқтисодиёт тармоқлари ва тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш бўйича барча чоралар кўрилмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 19 мартдаги ПФ-5969-сонли фармони ижроси доирасида юридик шахсларнинг кредитлари бўйича 7,9 трлн. сўм ҳажмдаги қарздорлиги кечиктирилган;

Ўзбекистонда ва бошқа мамлакатларда коронавирусга қарши курашиш бўйича кўрилатган чоралар ва иқтисодий фаолликнинг кескин пасайиши сабабли молиявий қийинчиликларга дуч келган ташкилотларнинг кредитлари бўйича қўшимча реструктуризация қилинадиган тўловлар ҳажми қўшимча равишда 7 трлн. сўмни ташкил этмоқда;

жисмоний шахслар ва яқка тартибдаги тадбиркорлар томонидан 2020 йилнинг навбатдаги 6 ойи мобайнида сўндирилиши лозим бўлган кредитлар бўйича муддати узайтириладиган тўловлар ҳажми 4,7 трлн. сўмни ташкил этмоқда [4].

Шунинг учун Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан мажбурий захиралар бўйича талабларни енгиллаштириш ҳисобига тижорат банклари 2,6 трлн. сўм ҳажмидаги қўшимча ликвидлик ресурслари билан таъминлаш ҳамда уларга 3 йил муддатгача 2 трлн. сўмгача миқдорда ликвидлик тақдим этишнинг махсус механизмини жорий этиш бўйича чора-тадбирлар белгиланди [3].

Уларни тўлиқ амалга ошириш мақсадида қуйидагиларни тақлиф этиш мумкин:

- Ўзбекистонда банкларнинг кредитлаш механизмини ривожлантиришда масофавий усуллари тақдим этиш;

- банк ходимлари томонидан миқдорларни кредит олиш қобилиятини таҳлил қилиш самарали фаолиятини замонавий дастурлаш тизимини кенг ривожлантириш, ушбу йўналишда кадрлар тайёрлаш тизимини ислоҳ қилиб бориш лозим. Ходимлар меҳнат фаолияти самарадорлигини оширишда кредит олувчилар кредит қобилиятини баҳолаш рейтинг (скоринг) тизимини жорий этиш керак;

- банк ва банк хизматларига талаб, қайси турдаги хизмат турлардан фойдаланиш ва қандай хизмат турларини жорий этиш маъқуллигини аҳоли ва банклар ўртасида сўровномалар ўтказиш орқали аниқлаш ва сўровнома яқунларига кўра, банклар томонидан чора-тадбирлар ишлаб чиқиши ва амалга оширилишини изчил йўлга қўйиш зарур.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, Ўзбекистонда банк инфратузилмаси янада ривожланиши, аҳоли омонатлари банк депозитларига жалб этилиши натижасида банкларнинг ресурс базалари кенгайиши ва аҳоли жон бошига тўғри келувчи кредитлар динамикаси ошишига олиб келади.

*У.Х. Эльбусинова, катта ўқитувчи,
Ж.К. Мадумаров, магистрант,
ТДИУ*

ЎЗБЕКИСТОН ТЎЛОВ ТИЗИМИНИ БОШҚАРИШДА МАРКАЗИЙ БАНКНИНГ ЎРНИ

Иқтисодиётда турли мулкчилик шаклларига тегишли бўлган компания ва фирмалар фаолият кўрсатиб, улар доимо бир-бири билан узвий боғлиқдир. Чунки корхона ва ташкилотлар бир-бирлари билан олди-сотди